

Creating Spaces for Hashem's Shechinah

שמות לט

(מג) וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת-כָּל-הַמַּלְאָכָה וְהָיָה עֹשֵׂוֹ אֹתָהּ כְּאִשֶּׁר צָוָה ד' כִּן עָשָׂו וַיִּבְרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה

רש"י שם

ויברך אתם משה – אמר להם: יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם י"י וגו' (תהלים צ': י"ז), והוא מאחד עשר מזמורים (תהלים צ' – ק') שבתפילה למשה (תהלים צ': א').

שמות מ': ל"ה

(לד) {מפטיר} וַיִּכַּסּוּ הָעֲנַן אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבְּדוּ יְהוָה מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן: (לה) וְלֹא-יָכַל מֹשֶׁה לְבוֹא אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעֲנַן וַיִּכְבְּדוּ ד' מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן: (לו) וּבַהֲעֵלוֹת הָעֲנַן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִסְעֵיהֶם: (לז) וְאִם-לֹא יֵעָלֶה הָעֲנַן וְלֹא יִסְעוּ עַד-יוֹם הָעֲלֹתוֹ: (לח) כִּי עֲנַן ד' עַל-הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאִשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל-בְּיַת-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מִסְעֵיהֶם

חזקוני שם

ולא יכל משה לבא אל אהל מועד – בשעת הקמתו כי שכן עליו הענן – מיד, להראות חבתו של הקב"ה על ישראל. אלא אחרי כן היה מסתלק הענן מתוך האהל ושוכן על הארון כדכתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת (שמות כ"ה: כ"ב), ואז בא משה והוא שנאמר ובבא משה אל אהל מועד וגו' (במדבר ז': פ"ט), וכן אתה מוצא בבית עולמים, ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד י"י את בית י"י (מלכים א ח': י"א), בשעת השלמת מלאכת הבית היה הקב"ה מקדשו בענן ואחר כך היה מצמצם שכינתו על הארון בין הבדים.

נצי"ב שמות מ': ל"ה

כי שכן עליו הענן – באותה שעה היה יתרון גם באופן כיסוי הענן, דבכל יום היה מלמעלה וגבוה מן המשכן, אבל באותה שעה שכן עליו ממש ועל כן היה פרוס גם על הפתח. והיינו דתניא בתו"כ בברייתא דבי רבי ישמעאל והביאו רש"י 'נסתלק הענן, נכנס ומדבר עמו', פירוש, נסתלק מהפתח שעלה ונתקפל למעלה.

רמב"ן שם

והנה נשלם ספר הגאלה אשר י"י אלהי ישראל בא בו לבני ישראל עם קרובו, הושיעו מיד שונאו וגאלו מיד אויבו. ואליו יבא באלפי שנאן ורכב ריבוא, לתת לו תורת אמת להנחיל יש את אוהבו. בנה בית זבול לשכון שכינתו על כרובו, ומקדש למקדש שהמלך במסיבו. [וברוך י"י החפץ שלום עבדו, אשר עד הנה עזרו לבא. המחדש נעוריו בשיבו, המשביע בתורתו רעבו, וינקוה דבש וחלבו, כי הכין כל לבבו. ולשמו יברך בקרו וערבו, ברוך שאכלנו משלו וחיינו בטובו.]

רמב"ן שמות – הקדמה

והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים, אף על פי שיצאו מבית עבדים, עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם, נבוכים במדבר. וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם, אז שבו אל מעלות אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד י"י מלא אותו תמיד.

רמב"ם הלכות כלי המקדש י:

עשו בבית שני אורים ותומים כדי להשלים שמנה בגדים ואע"פ שלא היו נשאלין בהן, ומפני מה לא היו שואלין בהן מפני שלא היתה שם רוח הקודש וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו.

שולחן ערוך אורח חיים צ"ח:א'

(א) המִתְפַּלֵּל צָרִיךְ שִׁכְנֵן בְּלִבּוֹ פְּרוּשׁ הַמְּלוֹת שְׂמוּצִיא בְּשִׁפְתָיו; וְיִחְשֵׁב כְּאִלּוּ שְׂכִינָה כְּנֶגְדּוֹ; וְיִסִּיר כָּל הַמְחֻשְׁבוֹת הַטּוֹרְדוֹת אוֹתוֹ עַד שֶׁתִּשְׁאַר מִחֻשְׁבָּתוֹ וְכִנְתּוֹ זָכָה בְּתַפְּלוֹתוֹ;

יוסף לקח (פירוש הגר"א על אסתר: סוף הספר)

ראו על ככה מרדכי ובית דינו גזרו לעשו שמח' וי"ט וזהו'
 שנאמר אם לא תעלה את ירושלים על ראש שמחתי רצו
 שישתו וישכחו רישם וגלותם ושלא יזכרו חורבן הבית אחרי
 ראותם היד הגדולה וההשגחה המופלגת למקום עלינו עפ'
 היות שנסתלקה שכינה וכמו כן קבעוה לדורות בשתייה
 מופלגת עד שישכחו גלותם עכ"ז לא רצו לומר בהדיא שישתו
 עד שישכחו ירושלים אבל אמרו עד דלא ידע בין ארור המן
 לצרוך מרדכי שהם ההפכי עאכ"ו שישכח רישו וגלותו ולא
 יזכור חורבן הבית בראש שמחה זאת וטעמו אחרי הודיע ה'
 אותנו שבהיותנו בארץ אויביו לא עזבנו יאות לנו לשמוח
 שמחה שלימה שלא יהיה בה זכרון דאגה כלל כי בזמן מרדכי
 שהיה סמוך לחרבן ולגלות מלכי יהודה היה קרוב לבלתי
 אפשר לשמוח שמחה שלימה זולתי ע"י רוב שתיית היין
 וזה נראה בעיני טעם נכון אל מה שהזכרנו מאת רז"ל על
 השתייה כפי פשט הענין ומה שאמרו חכמי האמ' טעמו כטעם

מסכת מגילה ט"ו:

"ותעמד בחצר בית המלך הפנימית" אמר רבי לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה {תהלים כ"ב:ב} אלי אלי למה עזבתני שמה אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון. או שמה על שקראתיו כלב שנאמר {תהלים כ"ב:כ"א} "הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי" חזרה וקראתו אריה שנאמר {תהלים כ"ב:כ"ב} הושיעני מפי אריה.

ויהי כראות המלך את אסתר המלכה אמר רבי יוחנן שלשה מלאכי השרת נדדמנו לה באותה שעה אחד שהגביה את צוארה ואחד שמשך חוט של חסד עליה ואחד שמתח את השרביט.

מסכת מגילה י"ב:

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע

משנה אבות ג'ב:

רבי חנינא בן תרדיון אומר, שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר: ובמושב לצים לא ישב (תהלים א'א). אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר: אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחשבי שמו (מלאכי ג'ט"ז).

מסכת ברכות ס"ד:

ואמר רבי אבין הלוי: כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו שכינה, שנאמר: {שמות י"ח:י"ב} "ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים", וכי לפני אלהים אכלו? והלא לפני משה אכלו! אלא לומר לה כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה – כאילו נהנה מזיו שכינה.

רמב"ם הלכות סנהדרין ג'ז:

כל בית דין של ישראל שהוא הגון שכינה עמהם, לפיכך צריכין הדיינים לישב באימה ויראה ועטיפה וכובד ראש ואסור להקל ראש או לשחק או לספר בשיחה בטילה בבית דין אלא בדברי תורה וחכמה.

מסכת חגיגה ט"ז:

דאמר רבי יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנאמר {ישעיהו ס"ו:א} כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי.

רש"י שם

כאלו דוחק רגלי השכינה – אומר בלבו אין השכינה כאן וכתוב והארץ הדום רגלי.

שולחן ערוך אורח חיים א'א:

הגה: שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים ט"ז:ח') הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והתחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך, כל שכן כשישבים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו

שנאמר: אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' (ירמיהו כ"ג:כ"ד), מיד יגיע אליו היראה וההכנעה ופחד ה' יתברך ובשתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ג':נ"ב). ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת ה' יתברך. גם בהצנע לכת, ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב. ומיד קשיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתעלה ויתרומם (טור).}

משנה ברורה אורח חיים א'א'

(ד) הצדיקים – דהיינו שיצייר בנפשו תמיד איך שהוא עומד לפני השם יתברך, כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו.

מסכת בבא בתרא כ"ה.

ורבי אושעיא סבר שכינה בכל מקום דאמר רבי אושעיא מאי דכתיב {נחמיה ט"ו:} אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים וגו' שלוחיך לא כשלוחי בשר ודם שלוחי בשר ודם ממקום שמשתלחים לשם מחזירים שליחותן אבל שלוחיך למקום שמשתלחין משם מחזירין שליחותן שנאמר {איוב ל"ח:ל"ה} התשלח ברקים וילכו ויאמרו לה הנונו יבואו ויאמרו לא נאמר אלא וילכו ויאמרו מלמד שהשכינה בכל מקום.

ואף רבי ישמעאל סבר שכינה בכל מקום דתנא דבי רבי ישמעאל מנין ששכינה בכל מקום שנאמר {זכריה ב'ז'} הנה המלאך הדובר בי יוצא ומלאך אחר יוצא לקראתו אחריו לא נאמר אלא לקראתו מלמד ששכינה בכל מקום.

ואף רב ששת סבר שכינה בכל מקום דאמר ליה רב ששת לשמעיה לכל רוחתא אוקמן לבר ממזרח ולא משום דלית ביה שכינה אלא משום דמורו בה מיני.

תוספות שם

לכל רוחתא אוקמן – כל הני אמוראי לית להו הא דתניא בברכות (דף ל.) שחייב אדם להתפלל נגד ירושלים משום דכתיב והתפללו אליך דרך ארצם אלא סברי כר' ישמעאל דאמר בכ"מ שכינה ומאן דאמר שכינה במערב סבר כר"ע דאמר מפני שהיא תדירה ור' חנינא דשמעתין דאמר כגון אתון דיתבון לצפונא דארעא דישראל אדרימו סבר לה כברייתא דברכות.

מסכת מגילה כ"ט.

תניא רבי שמעון בן יוחי אומר בוא וראה פמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא שבכל מקום שגלו שכינה עמהן גלו למצרים שכינה עמהן שנאמר {שמואל א ב'כ"ז} הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו' גלו לבבל שכינה עמהן שנאמר {ישעיהו מ"ג:י"ד} למענכם שלחתי בבלה ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן שנאמר {דברים ל"ג} ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמהן מבין הגליות.

מסכת בבא בתרא ס.

מתניתין: לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון ה'ה קטן לא יעשנו גדול אחד לא יעשנו שנים אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון ה'ה קטן עושה אותו גדול ואחד עושה אותו שנים.

גמרא: מנהי מילי? אמר רבי יוחנן דאמר קרא {במדבר כ"ד:ב'} וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו מה ראה ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה.

מסכת מנחות מ"ג:

ורבי שמעון בר יוחאי אומר כל הזריז במצוה זו זוכה ומקבל פני שכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתוב התם {דברים ו':י"ג} את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד.

שולחן ערוך אורח חיים כ"ד:

גדול ענש המבטל מצות ציצית, ועליו נאמר לאחז בכנפות הארץ וגו', והזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה.

מסכת סוטה י"ז:

דריש רבי עקיבא איש ואשה זכו שכינה ביניהן לא זכו אש אוכלתן.

רש"י שם

זכו – ללכת בדרך ישרה שלא יהא הוא נואף ולא היא נואפת.
שכינה ביניהם – שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן יו"ד באיש וה"י באשה.
לא זכו אש אוכלתן – שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש.

מסכת סוטה ג':

ואמר רב חסדא בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר {דברים כ"ג:ט"ו} כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנאמר {דברים כ"ג:ט"ו} ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך.

רש"י שם

קודם שחטאו ישראל – בעריות.
עם כל אחד ואחד – בביתו.
נסתלקה מהם – מלבא לביתם דאינו יכול לראות בעבירות שבביתו.

מסכת יבמות ס"ד:

אבא חנן אמר משום רבי אליעזר חייב מיתה שנאמר {במדבר ג':ד'} ובנים לא היו להם הא היו להם בנים לא יתנו אחרים אומרים גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר {בראשית י"ז:ז'} להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו בזמן שזרעך אחריו שכינה שורה אין זרעך אחריו על מי שורה על העצים ועל האבנים.

מסכת ברכות מג:

ואל יהלך בקומה זקופה: דאמר מר המהלך בקומה זקופה אפילו ארבע אמות, כאילו דוחק רגלי שכינה, דכתיב: {ישעיהו ו':ג'} "מלא כל הארץ כבודו".

מהרש"א חידושי אגדות ברכות מ"ג:

המהלך בקומה כו'. כי האדם הוא המרכבה והשכינה למעלה על ראשו וההולך בקומה זקופה הרי הוא זוקף ראשו למעלה ודוחק רגלי השכינה אשר על ראשו ובהיפך בשפלים ונמוכים אמר אני אשכון את דכא וגו' להוריד השכינה למטה לארץ כדכתיב מלא כל הארץ וגו' ועיין בפ"ק דקידושין ד"א בזה:

רמב"ם הלכות אבל פרק יד

שכר הלוייה מרובה מן הכל, והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה, מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלוה אותן, וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, שנאמר וירא והנה שלשה אנשים, ולוויים יותר מהכנסתן, אמרו חכמים כל שאינו מלוה כאילו שופך דמים.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ח

וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן כלומר דעת שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא מצויה עמהן והיא העטרה שלהן כענין שאמר שלמה בעטרה שעטרה לו אמו, והרי הוא אומר ושמחת עולם על ראשם ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה, ומהו זהו שאמרו נהנין מזיו שכינה שיודעים ומשיגין מאמתת הקב"ה מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל.

שולחן ערוך אורח חיים קכ"ב:ג'

(ג) הַרְגִיל לומר ד' דְּבָרִים אֱלוֹ, זֹכֶה וּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָה: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׂמֶךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינָהּ, עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתָהּ, עֲשֵׂה לְמַעַן קִדְשֶׁתָּהּ.

שולחן ערוך אורח חיים תר"צ

(יז) מְנַהֵג כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁהַקּוֹרָא קוֹרָא וּפּוֹשֵׁטָה כְּאַגְרֹת, לְהִרְאוֹת הַנֶּסִּים; וּכְשִׁיגְמֹר, חוֹזֵר וְכוֹרֵךְ כְּלָהּ, וּמְבָרֵךְ. **וְהִגָּה: יֵשׁ שֶׁכְּתָבוּ שְׁנוֹהֲגִין לומר ד' פְּסוּקִים שֶׁל גְּאֵלָה בְּקוֹל כֶּסֶם, דְּהִינּוּ: אִישׁ יְהוּדִי נֹגוּ, וּמְרַדְּכֵי יֵצֵא נֹגוּ, לְיְהוּדִים הַיְתֵה אוֹכֶה נֹגוּ, כִּי מְרַדְּכֵי הַיְהוּדִי נֹגוּ; נִכְן נוֹהֲגִין בְּמַדִּינֹת אֱלוֹ (הַגְּהוֹת מִיְמוֹנֵי פ"א נֶכֶל בּוֹ וְאֲבוֹדָרָהם); נִהְחַזְּן חוֹזֵר נִקְוָרָא אוֹתָן.**

Purim has always been about finding Hashem's shechinah in a world where Hashem's shechinah seems nowhere to be found. We publicize the miracles of Purim as we read the Megillah as we declare that Hashem is in fact part of our everyday lives. On Purim, we find the shechinah in our world.

The theme of lowering one's posture to allow for the shechinah to enter the world represents the fact that the more we think about ourselves, the less we think about Hashem. In contrast, the more we think about others, the more we let Hashem into this world. By giving mishloach manos and matanyos la'evyonim, we bring the shechinah into this world.

By having children, we show Hashem that we are not only thinking about ourselves but we are looking to give to the next generation. On the level of intimacy and shalom bayis, we bring the shechinah into this world when we think about the needs of our spouse before our own needs.